

KONGRESI, SIMPOZIJI, DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

Seminar »Identità e storia della Repubblica. Per una politica della memoria nell'Italia d'oggi« (Identiteta in zgodovina Republike Italije. Za politiko spomina v današnji Italiji)

Rim, 26. in 27. junij 1997

V dneh 26. in 27. junija 1997 je potekal v Rimu historični seminar z naslovom: Identiteta in zgodovina Republike Italije. Za politiko spomina v današnji Italiji. Seminar je pripravil Dipartimento di studi storici dal medioevo all'età contemporanea (Oddelek za zgodovinske študije za čas od srednjega veka do sodobnosti) univerze La Sapienza v Rimu v sodelovanju s Fondazione Istituto Gramsci (Fundacija Inštituta Gramsci). Na njem se je v dveh dneh zvrstila paleta referentov in razpravljavcev, večinoma italijanskih, pa tudi nemških in ameriških. Večina udeležencev je bila zgodovinarjev, sodelovali pa so tudi sociologi, publicisti in psihologi.

Referati so bili vnaprej razdeljeni udeležencem, tako da jih avtorji na seminarju niso posebej predstavljali, pač pa je referate o posamezni tematiki povzel t.i. komentator. Skoraj ves čas je bil tako posvečen razpravi, v kateri so sodelovali tudi najavljeni razpravljavci, ki so pomembno dopolnjevali predstavljene teme.

Prvo dopoldne je bilo, poleg obveznih uvodnih govorov seveda, posvečeno problematiki: Nacistično nasilje v pobojih druge svetovne vojne. Uvedel jo je ameriški zgodovinar nemškega rodu Michael Geyer s temo: Želja po maščevanju – vojna in poboji (1944–1945). Diskusije, ki je posegala v širši kontekst vprašanja vojnega nasilja in ravnanja dotedanjih žrtev s svojimi krvniki, se žal ni mogel udeležiti sicer najavljeni Enzo Collotti, eden od nestorjev italijanskega zgodovinopisja za čas druge svetovne vojne.

Prvo popoldne je bilo posvečeno problematiki: Leta 1943–1945 – poboji civilistov v Italiji in viri zanje. Uvedla sta jo Franco De Felice in Paola Carucci, sicer direktorica Archivio centrale dello stato (Osrednji državni arhiv) v Rimu. Referati so obravnavali poboje civilistov in vprašanje virov o tem dogajanju v Toskani leta 1944 – Michele Battini, v Južni Italiji – Gloria Chianese, v Julijski krajini, tako medvojne – Tristano Matta, kot tudi povojne poboje, t.i. »fojbe« – Gianpaolo Valdevit in Nevenka Troha. Franco De Felice je govoril o tem, kako so poboji predstavljeni v policijskih kartotekah, ki jih hrani osrednji arhiv v Rimu, Roger Absalom, James Miller in Gerhard Schreiber pa so govorili o virih za to problematiko v britanskih, ameriških ter nemških vojaških arhivih.

Drugo dopoldne je bilo posvečeno temi: Leta 1943–1945 v politiki spomina v povojni Italiji. Temo so uvedli Giovanni De Luna, Mario Insenghi in Leonardo Paggi. Referenti pa so obravnavali dogajanje v t.i. Rdeči Emiliji – Lorenzo Bertucelli, Antonio Canovi, Claudio Silingardi in Massimo Storchi. Obrede in spomin na 25. april 1945 je obravnavala Cristina Cenci, spomin na poboje v Toskani Giovanni Contini, spomin in politiko po letu 1945 – Leonardo Paggi in Pietro Scoppola, o spominu na pobjo talcev v Ardeatinskih jamah (ki so slovenski javnosti dokaj znani zaradi nedavnega procesa proti Priebkeju) je govoril Alessandro Portelli, o »Moji zgrešeni vojni« Pietro Sebastiani.

Drugo popoldne pa je bilo namenjeno forumu za diskusijo in pričevanja, ki ga je vodil znani italijanski novinar in komentator Gianpaolo Pansa. Sodelovali so nekateri vodilni ljudje italijanskega odporiškega gibanja kot Paolo Emilio Taviani, Vittorio Foa, Arigo Boldrini in Pietro Ingrao, pa tudi današnji vodilni politik Stranke demokratične levece Massimo d'Alema.

Večina referentov in razpravljavcev je tako govorila o pobojih, njihovi genezi in vzrokih. Razprava je bila obsežna in često polemična. Poudarek je bil na času med leti 1943–1945, ko so Nemci, zlasti med čiščenjem frontne črte v Italiji, izvedli več pobojev civilistov, ponekod tudi celih vasi. Razpravljalo se je o pobojih fašistov po 25. aprilu 1945 in o zamolčevanju tega dogajanja. V temi o odnosu politike do zgodovine in do zgodovinskega spomina po letu 1945 so ugotavljali, da je bilo dogajanje zaradi političnih interesov večkrat ali zamolčano ali interpretirano na način, ki je odgovarjal trenutni politični eliti in njenim potrebam. Zanimiva razprava je bila tudi o razmerju med spominom in zgodovino.

Večina polemike je tekla o vprašanju celovitosti zgodovinske resnice. S tem je tesno povezano vprašanje, koliko in kako je v Italiji navzoče dejstvo, da so bili Italijani, poleg tega, da so bili v času nemške okupacije žrtve, tudi rablji, ne le po letu 1943 pod komando nemškega okupatorja, ampak tudi sami

napadalci in okupatorji. V polemiko so posegali zlasti nemški zgodovinarji z vprašanjem odgovornosti tudi Italije, in ne le Nemčije, za fašizem, nacizem in drugo svetovno vojno. Tudi nekateri italijanski razpravljavci so priznavali, da bi morali italijanski zgodovinarji celoviteje obravnavati dogajanje v času, ko je Italija aktivno sodelovala v vojni kot agresor in na ozemlju, ki ga je okupirala (zlasti v Grčiji, Albaniji in Jugoslaviji), tudi sama izvajala poboje in druge zločine. V tem okviru je bilo navzoče tudi vprašanje taborišč, med drugimi tudi taborišča na Rabu. Prav tako še vedno čaka na temeljito zgodovinsko obravnavo ravnanje Italije v kolonijah in med vojno v Etiopiji.

Nevenka Troha

Mednarodna konferenca "Pariška mirovna pogodba, nova jugoslovansko-italijanska meja in priključitev Primorske k Sloveniji"

Koper – Nova Gorica, 25.–27. septembra 1997

Ob petdesetletnici priključitve Primorske k Sloveniji oziroma tedanji Jugoslaviji je Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije iz Kopra v sodelovanju z Inštitutom za novejšo zgodovino iz Ljubljane, Znanstvenim inštitutom Filozofske fakultete iz Ljubljane, Inštitutom za narodnostna vprašanja iz Ljubljane, Pokrajinskim muzejem iz Kopra ter Goriškim muzejem iz Nove Gorice pripravilo tridnevno mednarodno konferenco. Prva dva dneva konference sta potekala v prostorih Pokrajinskega muzeja v Kopru, tretji dan pa v prostorih Kulturnega doma v Novi Gorici.

Pokrovitelj konference je bil predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, pozdrave udeležencem ter gostom pa so izrekli: direktorica Znanstveno-raziskovalnega središča, Lucija Čok, županja Mestne občine Koper, Irena Fister ter predsednik Zveze zgodovinskih društev za Slovenijo, Stane Granda. Uvodni nagovor v imenu pokrovitelja je imel minister za kulturo Republike Slovenije, Jože Školč.

Po otvoritveni slovesnosti je *Jože Pirjevec* orisal pot do Pariške mirovne pogodbe, ki jo je označil »kot diplomatski tek čez ovire« s slovenskega stališča oziroma s stališča takratne jugoslovanske politike. Nato je *Pietro Pastorelli* iz Italije spregovoril o italijanskih pogledih na to vprašanje, *Boris M. Gombač* pa o dejavnosti znanosti v zvezi s pripravami na pariško mirovno konferenco, pri čemer se je posvetil zlasti aktivnostim slovenskih intelektualcev ter politikov v Parizu v času trajanja mirovne konference. Sledila je predstavitev ameriške politike v odnosu do Jugoslavije po drugi svetovni vojni s strani ameriškega zgodovinarja *Zacharya Irwina*, ki je zlasti izpostavil dileme, ki so se porajale po sporu s Kominformom. *Vladimir Claude Fisera* iz Francije je nato v referatu z naslovom »*Slovenske meje, meje slovanskega sveta: panslavizem, komunizem in geopolitika (1944–1947)*« opredelil tržaško vprašanje z nekoliko širšega vidika (pri tem je izpostavil zlasti položaj v Trstu in njegovi okolici), hrvaški zgodovinar *Petar Strčić* pa hrvaško udeležbo v diplomatskih odločitvah Nove Jugoslavije. Strčić je svoj referat začel s kritiko izraza »priključitev Primorske k Jugoslaviji«, še zlasti pa angleškega prevoda tega izraza »annexation« in v zvezi s tem predlagal izraz »združitev« ali kaj podobnega. Britanska zgodovinarica *Ann Lane* je nato predstavila spremembe v odnosih Velike Britanije do jugoslovanskega režima v obdobju 1945–1947, zlasti vpliv teh sprememb na britansko pojmovanje tržaškega vprašanja in predloge njegovega reševanja. Šlo je predvsem za znano tezo o napakah Titovega režima glede odnosov do zahodnih zaveznikov (oziroma za dejstvo, da je bila tedanja Jugoslavija v obdobju 1945–1948 prvi vazal Sovjetske zveze), ki so potem pripeljale do omenjenih sprememb. Slovenska zgodovinarica *Jera Vodušek Starič* je nato spregovorila o (ne)aktivnosti jugoslovanskih diplomatov v Beogradu v zvezi s tržaškim vprašanjem, saj le-to v pogovorih med jugoslovanskimi in tujimi diplomati v Beogradu v obdobju od leta 1945 do leta 1947 skoraj nikoli ni bilo prisotno. Ob zaključku referatov prvega dne je italijanski zgodovinar *Gianpaolo Valdevit* predstavil še italijansko videnje tržaškega vprašanja s posebnim ozirom na zaveznike.

Zvečer prvega dne so organizatorji konference odprli tudi razstavo »*Pariška mirovna pogodba in zahodna slovenska meja 1945–1947; Prizadevanja za oblikovanje slovenske zahodne meje v luči zapuščine Frana Zwittera*«, na kateri izstopajo zlasti zemljevidi iz obdobja bojev za zahodno mejo ter rokopisna pisma in elaborati na omenjeno temo, ki so nastajali v Parizu, pa tudi že v času priprav na bitke za diplomatsko mizo, to je v obdobju partizanskega Znanstvenega inštituta.

Drugi dan je konferenco najprej pozdravil minister za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, Lojze Marinček. Po njegovem pozdravnem nagovoru je *Dušan Nečak* spregovoril o jugoslovanski in slovenski propagandi v boju za zahodne meje, pri čemer se je omejil le na območje Primorja, Slovenije in